Historie & Samfundsfag

Giv din stemme til kende

Nr. 4 - December 2016

Udgivet af Foreningen af Lærere i Historie og Samfundsfag

FALIHOS

Formand:
Dennis Hornhave Jacobsen
Overgade 41, 1 th.
5000 Odense
Tlf.: 28 12 78 89
Mail: dennis@falihos.dk

Næstformand/Webmaster:
Rasmus Helmin Kongstad Welling
Sofiendalvej 9
5500 Middelfart
Tlf.: 75 53 35 15 / 60 93 58 78
Mail: RasmusW@falihos.dk

Ansv. Redaktør
Ditte Gormsen
Killerupvej 11
2770 Kastrup
Tlf.: 40 11 35 79
Mail: ditte@falihos.dk

Ansv. Redaktør
Kristine Traun-Terkelsen
Egernleddet 23
3660 Stenløse
Tlf.: 27 15 15 73
Mail: kristine@falihos.dk

Bestyrelsesmedlem
Pernille Moesby Laursen
Margrethevej 28
7100 Vejle
Tlf: 22881437
Mail: pernille@falihos.dk

Kasserer
Bente Wangsgaard
Damsbovej 68, Erritsø
7000 Fredericia
Tlf: 61658212
Mail: bente@falihos.dk

Om Historie & Samfundsfag

Tidskriftet udgives elektronisk af foreningen af Historie og Samfundsfag (Falihos).

Manuskripter sendes til redaktionen:
redaktion@falihos.dk

ISSN 2246-6568.

Medlemsskab og økonomi
E-mail: bente@falihos.dk
Bank: Dansk Bank
Reg.: 1551 - konto-nr.: 3298611589
Giro: 307 4943

Abonnement, der inkluderer medlemskab af Foreningen af Lærere i Historieog Samfundsfag, tegnes hos kassereren for
- 295 kr. årligt for private
- 375 kr. årligt for institutioner
- 200 kr. årligt for studerende og pensionister.

Medlemskabet giver adgang til vores elektroniske magasiner, rabatter på bøger, adgang til alt materiale på vores hjemmeside, anmeldelser, artikler, undervisningsforslag, prøveoplæg, vejledning til prøver, debatforum, download af materialer, alle elektroniske numre, m.v.
Udmeldelse (inden 1/11) samt flytning/navne-skift sendes som e-mail: falihos@falihos.dk.

Få flere informationer om tidsskriftet på vores hjemmeside:
www.falihos.dk

INDHOLD

FALIHOS FOR FOLKET - HVEM ER DET? Side 4

TANKER OM FORMIDLINGEN AF REFORMATIONEN FOR BØRN Side 6

SLAVERIET OG DE VESTINDISKE ØER SOM PROBLEMORIENTERET FORLØB? Side 11

DOKUMENTARFILMFESTIVAL FOR FOLKESKOLER Side 15

DISKUTERE OG TAGE STILLING I SAMFUNDSFAG Side 18

Forsidebillede: ATOS

FALIHOS FOR FOLKET, *MEN HVEM ER DET?*

Dennis H. Jacobsen – Formand for Falihos

Op til prøveafviklingen denne sommer lancerede Falihos Facebookgruppen "FALIHOS – Prøvevejledning for medlemmer", en gruppe der skulle gøre det muligt for medlemmer at mødes med foreningens bestyrelse, hvor man i forvejen bruger masser af sin tid – på de sociale medier.

Der var engang, hvor folket betegnede en mere eller mindre samlet enhed. Hvor mange der i dag rent faktisk forstår sig selv som en del af et samlet folk tør jeg ikke sige. Måske fordi mange har svært ved at acceptere sig selv som en del af massen folket, hvilket folk? Folket i danskernes parti? Det socialistiske? Det konservative? Denne udvikling fra selvfølgelig tilhørsforhold til reflekterede til og fravalg er også en præmis for de faglige foreninger anno 2016, men behøver det betyder enden? Det korte svar er nej. Der er stadig behov for de faglige foreninger.

Facebook-Gruppen er et eksempel på netop det – at der stadig er behov for faglige netværk, hvor erfaringer og ekspertviden kan mødes og berige hinanden.

Tanken med gruppen var på den ene side at give let adgang til den viden bestyrelsen repræsenterer og samtidig tilbyde noget som var eksklusivt for medlemmer. Jeg var personligt spændt på, om nogen ville se logikken i at melde sig ind i gruppen og om potentielle medlemmer kunne finde på at melde sig ind? Men det kunne de og det var der. Mange blev tilføjet gruppen og nogle nye medlemmer blev det også til. Hurtigt så læringskonsulenterne også logikken i at byde ind i gruppen, så der blev skabt en synergi mellem praktiske erfaringer og ekspertviden på feltet – et spændingsfelt de faglige foreninger hele tiden bevæger sig i, men som her fandt en anvendelig form.

Men når folket er en diffus størrelse må tiltagene selvfølgelig også være mange og forskelligartede. Facebook kan ikke gøre det alene. I Falihos er det ikke bare lærere og uddannelsesinstitutioner der kan se fornuften i at være medlemmer. Museer, kulturformidlere og skoletjenester udgør en anden stor medlemsgruppe. Det er et konkret eksempel på, at indsatserne må være mangeartede, hvis de faglige foreninger skal kunne facilitere interessenter, der vil udvikle på vores fag.

Facebook er et værktøj i redskabskassen, men vi arbejder på at være, hvor vores medlemmer eller potentielle medlemmer er, om det er Facebook, Folkeskolen.dk eller ude på lærerværelser eller museer. Det er tidskrævende og omstændigt, men vi har lyst og næres af den feedback vi får – det hjælper selvfølgelig også på humøret, hvis du melder dig ind og er med til at arbejde for undervisningen i historie og samfundsfag sammen med os.

Trump, brexit og grænsekontrol

Verden ændrer sig hele tiden.
Det gør vi også ...

Historiefaget Samfundsfaget

Prøv gratis på clioonline.dk

TANKER OM FORMIDLING AF REFORMATIONEN FOR BØRN

Pia Sigmund

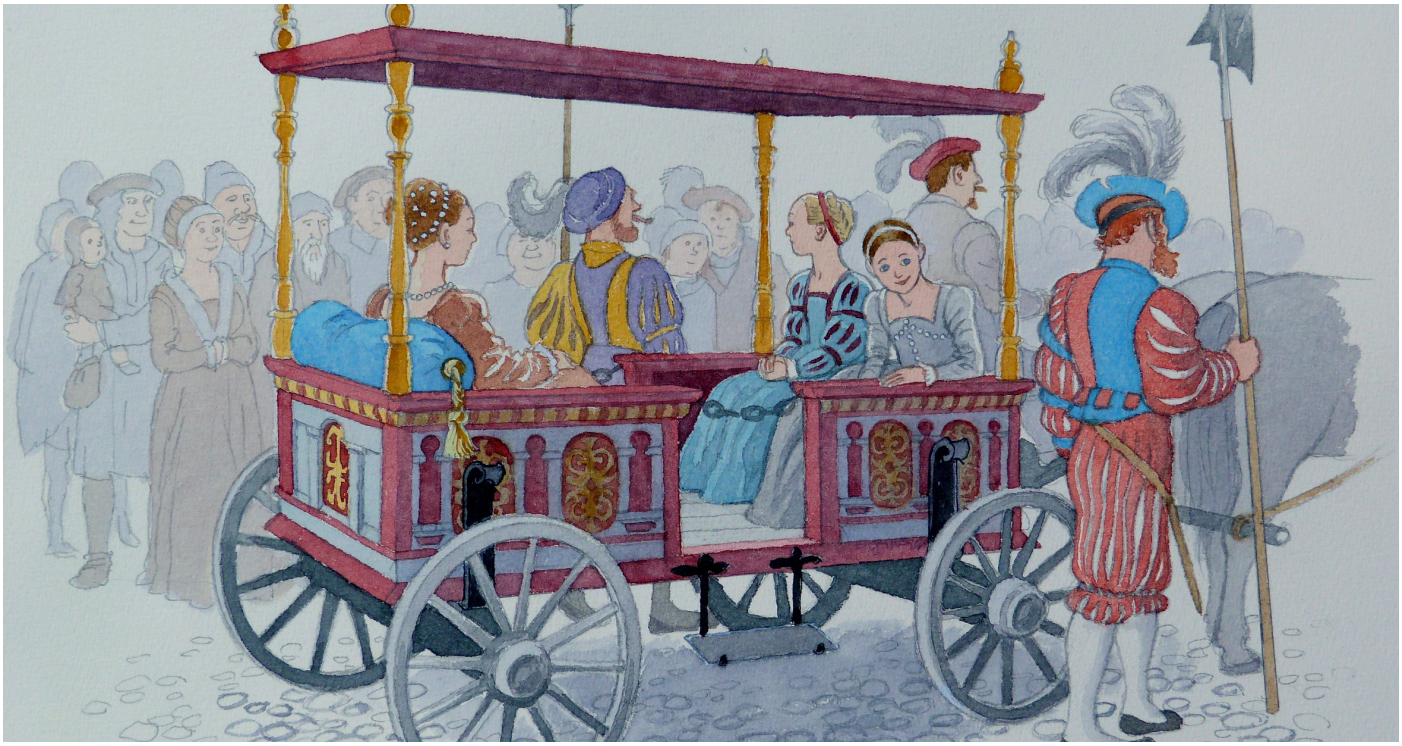

Er Reformationen for børn?
"Er Luther for konfirmander?" hedder overskriften på et kursus for præster, som jeg har deltaget i. "Er Reformationen for børn i 5. klasse?" kunne man med lige så god ret spørge. Kanonpunktet Reformationen ligger omkring dette tidspunkt (selv om nogle vil vente med emnet til et senere tidspunkt). Kan man forklare børn og voksne, så det giver mening, hvorfor mennesker skiftede tro, og hvorfor Danmark samtidig kom ud i en mere end to år lang blodig borgerkrig, Grevens Fejde? Kan man overhovedet formidle den danske Reformation til nutidsmennesker?

Reformationen vil blive fejret stort i Danmark i hele 2017 med kulmination den 31. oktober, 500-årsdagen for Luthers 95 teser på kirkedøren i Wittenberg. Det er oplagt at inddrage emnet i historieundervisningen – men hvordan?

Borgerkrig i Danmark
Jeg har skrevet en lang stribe fagbøger om danmarkshistorie for børn, serien Børn i Danmarks historie, men Reformationen er godt nok det mest komplicerede emne, jeg har kastet mig over. Religion og historie, mentalitetsændringer og kampe om kongemagten, kamp mellem adel og borgere, bondeoprør, andre landes indblanding, lejetropper, borgerkrig – alt sammen i løbet af tre år, 1533-1536. Grevens Fejde var ikke en religionskrig, det var en krig om at få magten i Danmark. Men denne krig fandt sted på samme tid som opgøret med den katolske kirke. De to begivenheder blev blandet sammen og forstærkede derved effekten af oprør og kampe.

Hvad seks børn oplevede i 1534
I "1534. Anne og Jørgen og Reformationen" er det seks børn, der fortæller deres

oplevelser. I året 1534, hvor intet var afgjort endnu, hverken trosskifte eller kongevalg, oplevede de hver især dramatiske øjeblikke, hvor deres liv stod på spil. De var øjenvidner til historien. Alle seks er autentiske børn, der kan give et svar på spørgsmålet: Hvordan var det at være barn midt i en borgerkrig? Anne og Jørgen, Elisabeth og Hans, Anne og Christian fortæller hver deres lille historie, så vi får et indblik i børneliv for 500 år siden. Bogen fortæller om et par adelige søskendes, et par kongeliges søskendes og et par borgerlige søskendes oplevelser af begivenhederne.

Fra den lille historie skifter vi synsvinkel ud til den store historie. Hvordan oplevede et adelsbarn tiden? Hvordan oplevede et borgerbarn tiden? Hvorfor måtte disse børn og sikkert alle Danmarks børn gå igennem frygt og tab og krig? Hvad skete der?

Identifikation
Historieforståelse og historisk interesse handler rigtig meget om identifikation. Da jeg var historielærer i folkeskolen knoklede jeg med at formidle min egen historieglæde videre til børnene. Det var svært! Alt for abstrakt stof, milevidt fra mine elevers begrebsverden, for slet ikke at tale om deres daglige verden. Den tanke slog mig, at jeg burde sætte dem selv ind i historien, eller i al fald fortælle dem om rigtige børn på deres egen alder – og ikke om gamle mænd, der kæmper magt. Børn har meget nemt ved at identificere sig med historiske børn, især når de mærker, at disse børn virkelig har levet engang. Og især når de kan lytte til og læse en fortælling, der viser, at børn for 500 år siden var børn som dem med drømme og ønsker, der ligner deres.

Seks historier
Den adelige dreng Jørgen blev holdt som gidsel af (dengang danske) Malmø bys lutherske borgmester og borgere – som et led i kampen mellem adel og borgere. Ni lange sommeruger måtte han sidde i borgmestergården, indtil han blev sluppet ud til sin familie. Hans søster Anne boede hos deres tante og onkel på en stor gård i Skåne. Selv om hun kun var 12 år, blev hun trolovet – og manden var allerede 29 år!

Kongesønnen Hans, Frederik den Førstes søn, var den katolske adels kandidat til tronen, efter Frederiks død i 1533. Han blev opdraget som katolik på Nyborg slot. Men i sommeren 1534 overfaldt og plyndrede vrede borgere og bønder de fynske slotte Næsbyhoved i Odense og Ørkild i Svendborg, og adelen frygtede, at Nyborg slot stod for tur. Derfor måtte den 13-årige Hans flygte gennem Fyn forklædt som bondedreng til en ventende båd i Assens havn. Hans´ søster Elisabeth var øjenvidne i første række, da storebror Christian blev kronet til Danmarks næste konge i august 1537. Hun var med både i Vor Frue kirke i København og ved festen på slottet.

Borgerbørnene Anne Clementsdatter og Christian Clementssøn i Aalborg oplevede, at deres far og hans mænd indtog Aalborghus og en måned efter: At Johan Rantzau og hans tropper stormede slottet. Børnenes far, Skipper Clement, blev fanget og smidt i fængsel, mens de selv kunne skjule sig hos gode venner i byen.

Tænk også på læreren
Bogen om Reformationen er bygget op omkring børnenes fortællinger suppleret med forklarende og uddybende faktabokse og faktasider, der også kigger tilbage til 1517 og omtaler Luthers optakt til bruddet med den katolske kirke. Som gammel lærer ved jeg, hvor velkomment det er, at der også tænkes på læreren i en lærebog. Reformationen vil være nyt stof for mangen en historielærer, og stofmængden er overvældende. Læreren vil tænke: ”Hvordan kan jeg arbejde med

mine elever omkring alle disse informationer og tekster på en meningsfuld måde?"
Derfor har bogen også lærervejledning med opgaver og forslag til elevaktiviteter ud fra tekstens handling og oplysninger, samt en letlæselig tekst hvor læreren kan fordybe sig i baggrundsviden om Reformationen.

Finde kilderne
Jeg har ledt efter de seks børn i flere år. Det er svært at finde kilder til børneliv, og jo længere vi går tilbage i historien, desto sværere. Der står næsten ingenting om børn og deres liv i beretningerne fra 1500-tallet. Så det er en stor glæde, når jeg endelig finder et barn, som har efterladt sig bare et lille spor i kilderne. I de øvrige 10 bøger i serien Børn i Danmarks historie er to børn altid hovedpersoner, en pige og en dreng, søskende, på målgruppens alder mellem 10 og 14 år. I denne bog har jeg fortalt om seks børn, dels fordi vi ved så lidt om deres liv, dels fordi de seks repræsenterer forskellige samfundsgrupper og derfor giver en mulighed for at fortælle bredt om børneliv i tiden og ikke mindst: Giver et indblik i hvordan de forskellige grupper i landet modtog Luthers tanker.

1517 – 1534 – 1536?
Jeg har brugt årstallet 1534 som omdrejningspunkt for handlingen i bogen, fordi 1534 var det år, hvor bønder og borgere i hele landet gjorde oprør, hvor adelens gårde blev sat i brand, hvor store hære mejede menigmand ned, og hvor hver eneste dansker, barn og voksen, mærkede borgerkrigen hårdt på egen krop. I året 1517 skete der ingenting af stor betydning i Danmark. Joe, kongens, Christian den 2.s, elskerinde Dyveke døde pludseligt. Men hendes død fjernede ikke hendes mors, Mor Sigbrits, store indflydelse på kongen.

Luthers tanker bredte sig kun langsomt fra Sachsen til Danmark. Bisperne og enkelte adelige fik nok tilsendt nogle af de mange flyveblade, som Martin Luthers tekster blev trykt på, og de hørte nok om fordømmelsen af Luther på rigsdagen i Worms i 1521. Men at hans tanker skulle trække så mange begivenheder med sig, kunne ingen ane. 2017 er en religiøs fejring af startskuddet til Reformationen, i Wittenberg 500 km syd for Danmark, mens den danske Reformation udviklede sig langsomt op gennem 1520´erne.

1536 er den officielle fejring af Reformationens indførelse i Danmark. Det år, den 6. august, red den nye konge, Christian den 3., ind i København, for endelig var den et år lange belejring af byen slut. Den 12. august fængslede Christian alle bisper ved et statskup, og den 30. oktober 1536 holdt han Herredag i København. Året efter lod han sig selv og dronning Dorothea krone, den 12. august 1537, af Luthers udsending, Johann Bugenhagen.

For børn
Er Reformationen for børn? lød spørgsmålet. Reformationen nævnes på listen over kanonpunkter i Undervisningsvejledningen for historie:

”*Relevans for eleverne*
Eleverne kan med arbejde omkring Reformationen se nærmere på, om det kan ses som et brud i historien. Fx kan de overveje, hvordan Reformationen kan bruges som en skillelinje mellem middelalderen og renæssancen. De forskellige træk ved disse historiske perioder kan anskueliggøres, ligesom konsekvenserne af samspillet mellem Danmarks historie og omverdenens historie kan belyses.”

Et brud i historien, en skillelinje mellem middelalder og renæssance? Man må sige, at det kræver et vældigt overblik af en historielærer at kunne overskue disse emner. Er det overhovedet muligt at vække elevernes interesse for dem? For at lette arbejdet og give bedst mulig konkret viden har jeg sat en hel del faktabokse ind i bogen mellem beretningerne af børnenes liv, så brud og skillelinje forklares, og der skabes en sammenhæng mellem de historiske begivenheder og de store linjer – og brud.

Historiekanonen anbefaler, at der også arbejdes med:
Mulige perspektiveringer:
- *Kirkens rolle og magtposition i samfundet*
- *Reformationens geografiske udbredelse*
- *ModReformationen.*

Igen – store og abstrakte emner – der kræver en rigtig god lærebog til at vække historiebevidstheden og stor viden og stort overblik af historielæreren. Den geografiske udbredelse er vel her det nemmeste at gå til.

Tværfagligt arbejde og historiebrug
Det er oplagt at arbejde tværfagligt, med fagene historie og kristendomskundskab og måske også dansk, omkring Reformationen. ”1534. Anne og Jørgen og reformationen” indeholder forslag til arbejdsopgaver og samarbejde mellem fagene. På dette sted må man også gøre sig nogle tanker om,

hvordan Folkekirken formidler Luthers tanker og Reformationen, fordi en stor del af folkeskolens elever vil møde emnet i 7. (eller 8.) klasses konfirmandundervisning. Er der overensstemmelse mellem formidlingen i skolen og i kirken? Eleverne må gerne høre forskellige opfattelser – det er det der hedder historiebrug, men de skal gøres opmærksom på det, og det skal italesættes: Hvordan bruger vi historien?

Folkekirkens uddannelses- og videnscenter har udgivet en stor reformationstavle, som præster kan bruge i konfirmandundervisningen. I tavlen er der nogle små tegninger, kaldet knaster. Disse tegninger giver et anderledes og mere rosenrødt billede af Reformationens virkninger i Danmark end det, som de fleste historikere står for. Den ledsagende tekst – som eleverne ikke ser – er dog ikke helt så kategorisk, men det er billedet, der bliver stående i hukommelsen. Mange historikere vil sige, at billederne og det, teksten antyder, er de rene myter. Vi må i alle tilfælde gøre os klart, at folkekirken vil sætte fokus på Luther og 1517, mens folkeskolens fokus vil være på Reformationen i Danmark, årene op til og omkring 1536.

”1534. Anne og Jørgen og reformationen” er 11. bog i serien Børn i Danmarks historie. Den udkom i august 2016 på forlaget Alinea.

SLAVERIET OG DE VESTINDISKE ØER SOM PROBLEMORIENTERET FORLØB?

Af Jens Aage Poulsen, HistorieLab – Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling

Med tilløb i tidligere læreplaner blev det i Fælles Mål 2004 endelig slået fast, at historie er et problemorienteret fag: "Der undervises i emner/temaer med problemstillinger" og "undervisningen er i sit udgangspunkt problemorienteret". I Forenklede Fælles Mål er forventningerne til, at undervisningen i historie tilrettelægges problemorienteret, præciseret. Eleverne skal således styrke deres forudsætninger for at identificere og formulere historiske problemstillinger – samt stadig mere kvalificeret kunne udvælge og anvende kilder at belyse den valgte problemstilling. I kompetencemålet for kompetenceområdet 'Kildearbejde' efter 6. klasse står der: "Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden". Og efter 9. klasse "Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger".

Hvor blev det problemorienterede af?

Men praksis hører det tilsyneladende til undtagelsen, at undervisningen i historie er problemorienteret. Ifølge HistorieLabs undersøgelse (Knudsen/Poulsen, 2016) er undervisningen som regel organiseret i emner. Læreren vælger emnet og tilrettelægger forløbet, vælger læremidler, fastlægger organisationsformen, bestemmer de opgaver som eleverne skal arbejde med

Det farvelagte stik af en sukkermølle på de Vestindiske Øer er fra 1700-tallet

– uden nødvendigvis at åbne op for eller knytte emnets relevans til elevernes verden og forforståelse. Alt i alt tyder det på, at eleverne generelt har begrænset indflydelse på undervisnings form og indhold.

Så mens problemorienteret arbejde har vundet indpas i flere andre fag som fx samfundsfag, kniber det fortsat i historie. Det kan der være flere grunde til. Som det fremgår af HistorieLabs undersøgelse (Knudsen/Poulsen, 2016) er det en udbredt opfattelse blandt eleverne, at de i faget og gennem dets læremidler møder endelige og sande fortællinger om fortiden. Mange elever ser altså indholdet i faget som noget om fortiden, der for længst er fortolket og beskrevet – og som derfor ikke rummer (nye) problemstillinger. Historiske problemstillinger forekommer derfor vanskeligere at identificere, formulere og belyse end problemstillinger inden for andre fag.

Desuden er det krævende for elever at fastholde motivation og engagement i at undersøge et fortidigt hændelsesforløb. Det forudsætter bl.a., at eleverne oplever problemstillingen som meningsfuld og vedkommende, at de har et vist mål af historisk empati og kan skifte perspektiv, så de bestræber sig på at forstå en anden tids værdier, mentale horisont og levevilkår i det hele taget, på dens egne præmisser. Mange elever ser dog ikke umiddelbart sammenhænge mellem historiefaget og deres hverdagsliv. Derfor kan det være svært for dem at se, at de færdigheder og den viden, de tilegner sig i historie har oplagt brugsværdi for dem i livet uden for skolen. Det betyder, at skolefaget mangler autencitet i mange elevers optik.

I læreplanerne siden 00'erne har kildearbejde fået stadig mere fylde. Og i praksis indgår forskellige kildetyper da også som læremidler i undervisningen. Men ind imellem foregår kildearbejdet som en særlig disciplin – som en formalistisk øvelse, mere end som en analyse og vurdering af, om elementer af kildens indhold kan belyse en problemstilling. I hvert fald konstaterer forskere fra HistorieLab : "Vi observerede samtidig det problem, at kildearbejde nogle gange mest kommer til at bestå i at redgøre for en teksts ydre forhold (forfatter, modtager, tid, sted etc.)" (Ebbensgaard/Knudsen, 2017).

Et aktionsforsknings- og udviklingsprojekt
Begrundet i udfordringer vedr. at arbejde problemorienteret og bruge kilder i historieundervisningen gennemfører HistorieLab et aktionsforsknings- og udviklingsprojekt i samarbejde med 10-12 lærere, der underviser i historie på mellemtrinnet og udskolingen. Sigtet er - på baggrund af eksperimenter og forsøg - at udvikle læremidler, fremgangsmåder og didaktikker, der i overensstemmelse med Forenklede Fælles Mål skal udvikle elevernes historiske kompetencer og understøtte, at historie er et problemorienteret fag, hvor prøven tager afsæt i en selvvalgt problemstilling, der skal belyses ved hjælp af kilder – og et produkt skal være bærende i formidlingen.

Det historiske omdrejningspunkt i projektet er slaveriet og de Dansk Vestindiske Øer. Materialet, der anvendes i undervisningen består af, hvad vi har kaldt 'triggere', en kildebank og en lærevejledning, som giver forslag til, hvordan undervisningen kan tilrettelægges og eleverne kan arbejde med læremidlet. Materialet er tilgængeligt online fra HistorieLabs hjemmeside fra begyndelsen af 2017.

Triggerne
Som nævnt er det vanskeligt for mange elever at identificere og formulere historiske problemstillinger. Triggerne er tænkt som

indledende anslag – det første eleverne tager i brug, når de går i gang med forløbet. Enkelte triggere forudsætter en kort introduktion, men generelt er det tanken, at eleverne arbejder med triggerne uden forinden at være præsenteret for emnet, mål eller andet vedrørende forløbet.

Den enkelte trigger peger på, åbner op for og gør eleverne opmærksomme på et eller flere fænomener og sammenhænge inden for emnet "Slaveriet og De Vestindiske Øer". Triggeren skal gerne bringe eleverne i vildrede og synliggøre noget, der undrer dem, vækker deres nysgerrighed og interesse for at undersøge fænomenet nærmere. Derved kan triggeren fungere som et afsæt for, at eleverne stiller spørgsmål, som de med lærerens vejledning bearbejder til egentlige problemstillinger.

"The Slave Trade" er et maleri fra 1833 af Francois Auguste Biard. Motivet er udskibning af slaver fra Afrika i 1700-tallet.

De 14 triggere er forskellige. De kan være et historisk scenarie, et uddrag af en historisk børne-/ungdomsbog, et dilemma eller udfordring, en påstand (fx i en kilde), et billede, et filmklip, et spil, rolle- eller situationsspil. Nogle triggere er anslag til afgrænsede fænomener inden for emnet, mens andre åbner for et bredere felt. Ingen triggere er dog designet til at pege på specifikke historiske problemstillinger. Formuleringen af de konkrete problemstillinger er jo op til eleverne – selvfølgelig under vejledning af læreren.

Triggerne findes i en version til eleverne og én til læreren. Mens elevudgaven fokuserer på de aktiviteter, som gruppen forventes at udføre for at nå frem til en problemstilling, indeholder lærerudgaven beskrivelser af triggerne og forslag til, hvordan de hver især kan anvendes, samt ideer til produkt.

Kildebanken

Det kan være en udfordring at skaffe relevante kilder, der også er tilgængelige for eleverne. Med kildebanken, som HistorieLab opbygger til emnet, bliver det lettere for eleverne at finde kilder, som de kan analysere og bruge til at få belyst deres problemstilling. Kildebanken er organiseret i kildemapper med teamer inden for emnet "Slaveriet og De Vestindiske Øer". Hvert tema har en overskrift og en manchet, som kort beskriver, hvad kilderne indeholder. Hvert tema rummer 6-15 kilder, som kan være skriftlige, billeder, filmklip, kort og statistik. De skriftlige kilder er bearbejdede, så eleverne kan læse og afkode dem, dvs. teksten er forkortet og moderniseret, så det centrale i kildens budskab er valgt ud. Hver kilde er forsynet med oplysninger om, hvor kilden er fra, ophavsmand, -tid og – situation m.m.

Når eleverne har fået godkendt deres problemstilling, kan de – evt. med lærerens hjælp – finde den eller de kildemappe(r), hvori der findes kilder, som potentielt kan anvendes til at belyse problemstillingen. Til arbejdet med de fleste problemstillinger er kildebanken tilstrækkelig, men i lærervejledningen er der også henvisninger til andre relevante kildesamlinger. Lærervejledningen indeholder i øvrigt konkrete forslag til, hvordan man kan arbejde med materialet i overensstemmelse med læreplanen – og som forberedelse til prøven.

… og hvad så?
Aktionsforsknings- og udviklingsprojektet gennemføres i 2017 i samarbejde med 10-12 lærere og deres klasser. En medarbejder fra HistorieLab besøger klassen tre gange: Når forløbet sættes i gang, dvs. når eleverne arbejder med triggerne, midtvejs og endelig når eleverne præsenterer deres arbejde. Medarbejderen interviewer desuden læreren og en gruppe af elever med særligt fokus på, hvordan triggerne "virkede" og blev brugt, elevernes arbejde med problemformuleringen og kilderne og elevernes udbytte og vurdering af arbejdsformen. Som et væsentligt led i empiriindsamlingen fører de deltagende lærere logbog.

Observationer, interviews, logbøger m.m. betyder antageligt at visse dele triggere, kildebank – ja, hele konceptet, må justeres. Men ambitionen er for det første, at HistorieLab i løbet af efteråret 2017 udarbejder didaktisk begrundede og konkrete fremgangsmåder til at arbejde problemorienteret i historie. For det andet at HistorieLab udarbejder triggere og opbygger "kildebanker" til andre historiske emner og temaer.

Materialet stilles som nævnt gratis til rådighed online i begyndelsen af 2017. På HistorieLab håber vi, at også lærere, der ikke er direkte med i projektet, men bruger materialet, vil maile erfaringer, kritik og forslag til forbedringer til os på historielab@ucl.dk – skriv gerne "kildebank" i emnefeltet.

Litteratur
Ebbensgaard, Aa. & Knudsen, H.E. (publiceres i 2017). Historie på langs af skoleformer – sammenhænge og progression mellem grundskole og gymnasier
Knudsen, H.E. & Poulsen, J.Aa. (2016). Historiefaget i fokus – dokumentationsindsatsen. HistorieLab
Poulsen, J.Aa. (2016). Selvalgte problemstillinger og kildebank. HistorieLab. http://historielab.dk/5002-2/

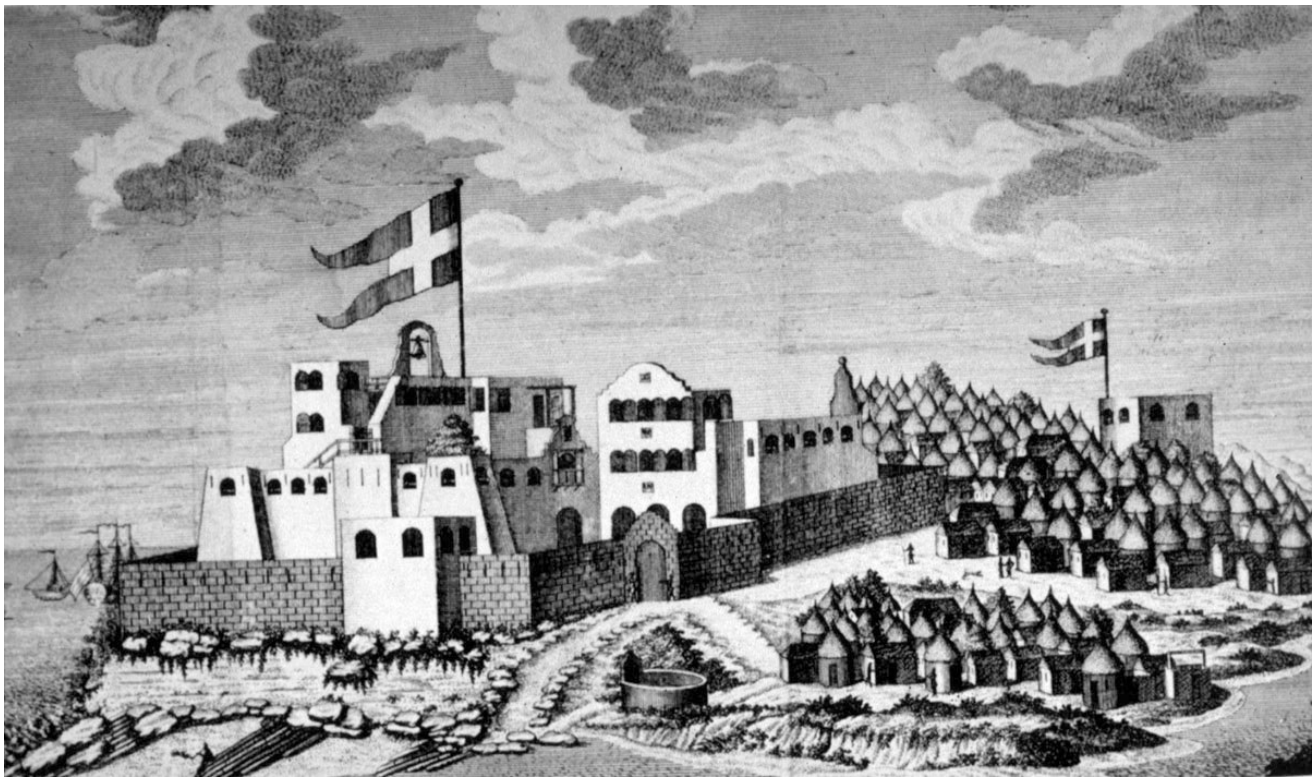

Christiansfort – en af de fem danske forter på Guldkysten.

DOKUMENTARFILMFESTIVAL FOR FOLKESKOLER

CPH:DOX, Københavns internationale dokumentarfilmfestival, udvider sine aktiviteter og lancerer i 2017 for første gang et filmprogram for elever i folkeskolen.

CPH:DOX har gennem en årrække vist dokumentarfilm for danske gymnasieelever og havde i 2015 mere end 11.000 elever på besøg i biografen under festivalen. Nu samler festivalen kræfterne og sammensætter derfor et selvstændigt skoleprogram for folkeskolen også. Programmets film og aktiviteter løber alle af stablen i festivalperioden den 16.-26. marts 2017.

Udover filmvisninger indeholder CPH:DOX's skoleprogram relevante fagoplæg, workshops, debatter og Q&A's, der alle relaterer sig til filmens tema og betydning for det specifikke fag. Der udvikles desuden skræddersyede undervisningsmaterialer til hver enkelt film, så filmene bedst muligt kan supplere det faglige fokus og indfri fagets Fælles Mål.

Hvorfor et skoleprogram?
Dokumentarfilm fortæller om verden og er en udvidelse af, hvordan vi forstår virkeligheden. At bringe dokumentarfilm ind i skolesammenhænge giver nye, levende perspektiver på temaer eller fag, og nye indgange til et emne, der gennem en konkret fortælling kan åbne op for en bredere forståelse af en problemstilling. At se dokumentarfilm sammen med sine klassekammerater skaber en fælles referenceramme, hvor den filmoplevelse eleverne netop har delt med hinanden kan perspektiveres og sættes i spil i forhold til den øvrige undervisning.

Dokumentarfilm tager ofte udgangspunkt i en personlig historie, som eleverne kan spejle sig i, og som gør temaet mere menneskeligt, mere interessant og lettere for eleverne at

forstå. Derfor er CPH:DOX's skoleprogram er også udviklet med henblik på at opfylde målene for folkeskolereformens åbne skole, der skal sikre et samarbejde mellem folkeskolerne og det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv.

Kvalitet og faglig relevans i fokus
Lige nu sidder CPH:DOX's programlæggere og udvælger dokumentarfilm til skoleprogrammet, tilrettelægger aktiviteter og udvikler undervisningsmaterialer, der både udvider filmenes temaer og som kan bruges i fagundervisningen på skolen.
Som en del af processen har festvalen været i tæt kontakt til de forskellige faglærerforeninger i Danmark for netop at sikre, at skoleprogrammet rent faktisk er relevant og brugbart i undervisningen.

Festivalen har i denne forbindelse også mødtes med Dennis Hornhave Jacobsen, formand for FALIHOS, og herihennem fået et absolut brugbart indblik i, hvilke temaer, krav og udfordringer historie- og samfundsfagslærerne sidder med ude i klasserne, og hvordan dokumentarfilm vil kunne passe ind i et undervisningsforløb. Denne erfaring er afgørende, når programlæggerne udvælger film, udarbejder undervisningsmateriale og planlægger oplæg og workshops.

Et andet nyt og væsentligt samarbejde for udformningen af skoleprogrammet er vores netop etablerede partnerskab med læreuddannelserne på Metropol og UCC, som hjælper festivalen med at udforme undervisningsmaterialer til filmene. Samarbejdet foregår som en del af de lærerstuderendes egen undervisning og egne eksamener, og vil på den måde bidrage til at gøre deres uddannelse virkelighedsnær og aktuel. Festivalen og skoleprogrammet får til gengæld skarpe øjne fra kommende lærere, der lige præcis specialiserer sig i fagenes Fælles Mål.

Et eksempel i samfundsfag og historie
Med afsæt i de Fælles Mål for fagene samfundsfag og historie og kvalificerede input fra FALIHOS, har vi festivalen en en klar strategi ift. de film, der kunne være spændende for folkeskoleelever i netop de to fag. For de største klasser er det målet at koble de to fag, da et fælles fokus kunne bidrage til et interessant tværfagligt samarbejde, og fordi der ydermere er så mange fælles referencer, der kan komme til udtryk gennem en dokumentarfilm.

Nyt skoleprogram på CPH:DOX

- CPH:DOX har eksisteret siden 2003 og lancerer i 2017 for første gang et selvstændigt skoleprogram med film og events til både folkeskolen og ungdomsuddannelserne.
- Skoleprogrammet byder på en række temaer, heriblandt digital dannelse og media literacy, og indeholder håndplukkede dokumentarfilm med tilhørende undervisningsmaterialer, live-arrangementer, debatter, videoworkshops og meget mere.
- CPH:DOX's nye skoleprogram løber af stablen under næste udgave af festivalen, det vil sige den 16.-26. marts 2017.

Et eksempel kunne være en dokumentarfilm, der handler om en nutidig politisk, økonomisk eller kulturel problemstilling med en relevant historik bag sig. Nogle uger inden visningen af denne film, modtager lærer og elever undervisningsmaterialer, der giver et indblik i filmens tema, perspektiver og metoder, så eleverne har nogle brugbare referencepunkter og er godt forberedt, når de

ser dokumentarfilmen under festivalen.

Filmen kobles ydermere med det efterfølgende oplæg eller den debat, festivalen faciliteter for at sikre, at eleverne får perspektiveret og kontekstualiseret filmens fokus, Tilbage i skoleklasserne kan eleverne analysere dokumentarfilmen med brug af samfundsfaglige metoder og den viden, de allerede har opnået om det givne emne. Historiebrug kunne også komme ind ved at eleverne skulle forklare sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid i forhold til det gældende emne.

Videoproduktion og fokus på kildekritik
Det er også muligt for samfundsfags- og historielærere at samarbejde med CPH:DOX's video- og medieplatform, Everyday. Gennem Everyday lærer eleverne at producere korte dokumentarfilm med deres smartphones. De får mulighed for at lære at optage, sætte lys, klippe og redigere, men også for at udarbejde storyboard, opbygge en fortælling og i det hele taget overveje, hvad der skaber en god historie, og hvilken indvirkning det har på historien, hvem der fortæller den.

En workshop med Everyday er en ideel metode at benytte sig af for nogle af de mindre klasser efter en lettere forståelig historisk dokumentar. Workshoppen er praktisk og sjov, men understreger samtidig, hvorfor det er så vigtigt at gå kildekritisk til værks, når virkeligheden skal skildres – også i dokumentarfilm. Fokus for videoworkshoppen med Everyday er altså at skabe sin egen virkelighed, så eleverne får en praktisk forståelse af det vigtige i kildekritik.

Programlancering 14. december 2017

- Programlancering af skoleprogrammet finder sted den 14. december 2017 klokken 16:30 i Cinemateket, Gothersgade 55, 1123 København K.
- Vi præsenterer skoleprogrammet med et par fremhævede højdepunkter, viser en snigpremiere på en af de udvalgte dokumentarfilm og runder af med et glas vin i Asta Bar og en mulighed for at tale med filminteresserede kollegaer.
- Der er gratis adgang til programlanceringen, men husk at tilmelde dig til projektleder, Marie Ørbæk, på marie@cphdox.dk.

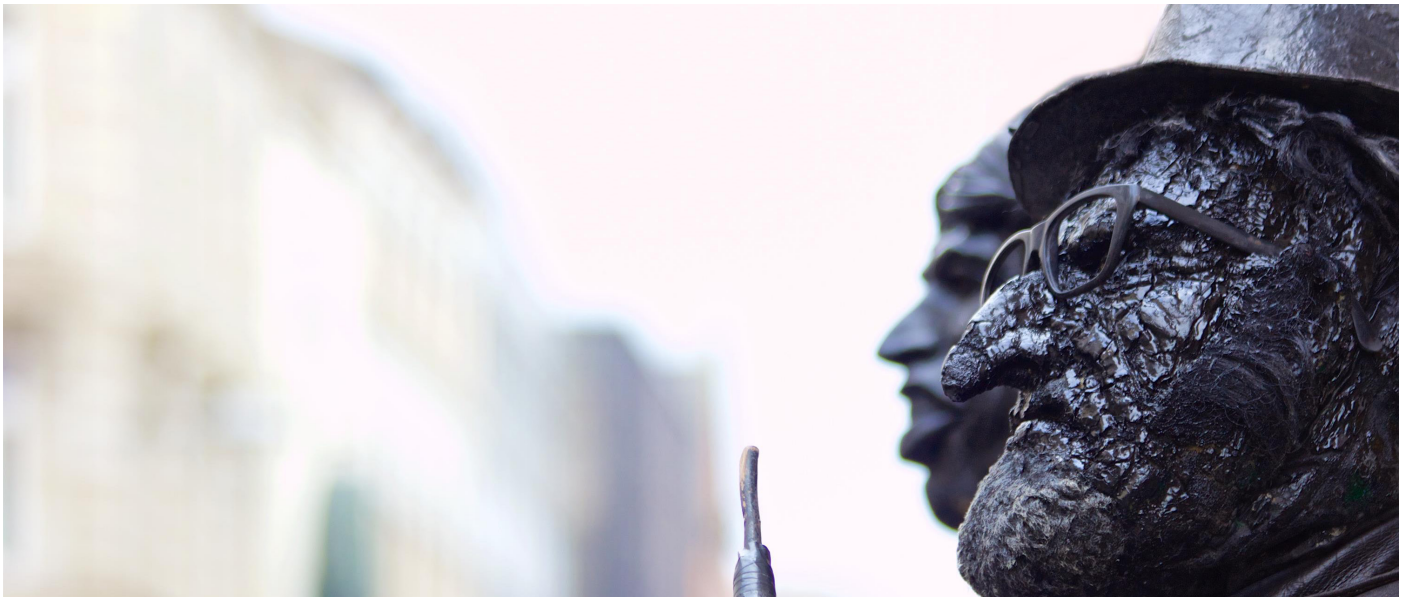

DISKUTERE OG TAGE STILLING I SAMFUNDSFAG

af Leon Dalgas Jensen, lektor, ph.d., Professionshøjskolen UCC

Fælles Mål Samfundsfag angiver, at undervisningen i faget skal understøtte, at eleverne udvikler kompetence til at tage stilling og handle. Jeg vil tage fat i det ene af disse centrale begreber, "tage stilling".

I samfundsfag vil vi ofte beskæftige os med problemstillinger, som kan komme meget tæt på eleverne og udfordre erkendelse, værdier og følelser. Det sker fx hvis vi kommer ind på kønsroller og kønsidentitet, livsstil og seksuel orientering. Det sker også når vi behandler spørgsmål om religion. Men det kan faktisk ske i alle emner, fx hvis vi behandler liberalistisk kritik af overførselsindkomsternes størrelse eller nationalkonservativ kritik af indvandring. Overfor sådanne spørgsmål er ikke kun vores elever, men også mange voksne i vildrede. Hvordan skal vi forstå kompetencemålet om at kunne tage stilling i den sammenhæng?

Den unges urørlighedszone

Jeg mener ikke begrebet "tage stilling" skal opfattes som et krav om, at eleverne skal tage personlig stilling til væsentlige samfundsmæssige problemstillinger. Vi kan ikke kræve af vores elever, at de skal tage personlig stilling. Det vil være at trænge ind i deres personlige zone. Vi skal i stedet skabe rammer for, at de har mulighed for at tage stilling. Vi skal i undervisningen åbne elevernes forståelse for væsentlige samfundsmæssige problemstillinger og give dem mulighed for at se sig selv i relation hertil.

Her er det vigtigt, at vi respekterer det som K.E. Løgstrup betegnede som barnets urørlighedszone. Vi skal ikke tromlende trænge ind i elevernes personlige rum for stillingtagen. Vi skal med passende forsigtighed og finfølelse invitere dem ind i en refleksion, der giver dem mulighed for stillingtagen. Vi kan også gennem vores eget engagement motivere til stillingtagen, men ikke afkræve en sådan personlig stillingtagen fra dem. Fremfor alt må det aldrig blive et fagligt krav i samfundsfag, at eleverne har taget stilling.

Her er der risiko for at falde i en anden grøft. Vi kan komme til at behandle væsentlige tilværelsesspørgsmål og samfundsmæssige problemstillinger abstrakt og diffust, fordi vi respekterer urørlighedszonen. Men unge mennesker i 8. og 9. klasse er nødt til at tage personlig stilling til en række vigtige spørgsmål, og det er et grundlæggende krav i det moderne samfund, at kunne tage personlig stilling. Det er ikke mindst nødvendigt på grund af den af-traditionalisering og refleksivitet, der præger moderniteten. Derfor er der også en opgave for skolen, for de elever der ikke nødvendigvis i deres hjem og andre nære relationer har været udfordret til personlig stillingtagen, har brug for skolen.

Der skal være mulighed for personlig stillingtagen i samfundsfag, og i samfundsfagsundervisningen skal eleverne kunne opnå erfaring med at tage personlig stilling. Hvis vi slet ikke motiverer, engagerer

og udfordre til personlig stillingtagen kan vi heller ikke understøtte, at de får erfaringer med personlig afklaring og med at udvikle et personligt værdigrundlag. Så kan vi heller ikke tydeligt vise dem veje til at tage personlig stilling.

Det kan lyde som en modsigelse. Vi skal både respektere unges ret til at være i vildrede og ikke tage stilling, og samtidig skal vi engagere og udfordre til stillingtagen. Jeg mener ikke, det er en modsigelse. Det er en balance, som vi skal finde.

Når kompetencemålene i faget samfundsfag taler om, at eleverne kan tage stilling, er det ikke et krav om, at eleverne tager stilling, men det er et krav til undervisningen om, at den skal give eleverne mulighed for og erfaring med at tage stilling og understøtte, at de udvikler deres kompetence til personlig stillingtagen.

Diskussion som færdighed
Dette bringer mig frem til et andet centralt begreb, som optræder flere steder i fagets videns- og færdighedsmål, nemlig begrebet "diskutere". Fx står der som færdighedsmål, at "eleven kan diskutere demokratiopfattelser …".

Jeg opfatter det på den måde, at diskussion er en af de faglige færdigheder, man skal beherske for at kunne tage stilling. Det forudsætter dog, at vi forstår diskussion som faglig diskussion i samfundsfag.
Vi har en meget lang tradition for diskussion i samfundsfagsundervisningen både i grundskolen og i ungdomsuddannelserne, men der er langt fra altid tale om en faglig diskussion, som skaber grundlag for at tage stilling.

Hvis ikke diskussionen er båret af, at eleverne etablerer den for diskussionen relevante viden, bliver det ikke en faglig diskussion.

Relevant viden er faktuel viden om de sagsforhold diskussionen omfatter. Det er også viden om de positioner, der optræder i diskussionen. Hvad er grundsynspunkterne, og hvor er der enighed og uenighed?

Viden er ikke tilstrækkelig, for eleverne skal også kunne gennemskue, hvordan der argumenteres i diskussionen. Eleverne har derfor brug for færdighed i at analysere argumentation og dokumentation.

Eleverne skal også kunne se bag om de opstillede positioner. Hvad er de bagvedliggende antagelser i synspunkterne? Det kan fx være antagelser i form af menneskesyn, samfundssyn, historiesyn og natursyn.

Diskussionens elementer
Diskussion i samfundsfag må have en række forskellige elementer, for at kunne regnes for en faglig diskussion:
1. Fakta om sagsforhold
Det er vigtigt at afklare, hvilke sagsforhold, der indgår i diskussionen. Hvordan er det faktuelle dokumenteret? Er der tvivl eller uenighed om det faktuelle?
2. Sammenfatte positioner
Hvad er de vigtigste positioner i diskussionen? Det er vigtigt loyalt og sagligt at kunne sammenfatte, hvad de positioner går ud på. Det gælder også de positioner, man ikke er enig i.
3. Sammenligne positioner
Når de forskellige positioner er klart sammenfattet, så kan de sammenlignes for at afklare, hvor de vigtigste forskelle og ligheder er. Hvor er der enighed og hvor uenighed? Hvad går uenighederne ud på?
4. Undersøge begrundelser
Begrundelserne for de forskellige positioner skal undersøges. Hvordan er der argumenteret for de forskellige positioner? Hvordan er udsagn om det faktuelle dokumenteret?

5. Afklare grundantagelser
Hvilke grundantagelser i form af fx menneskesyn, samfundssyn, historiesyn og natursyn ligger mere eller mindre udtalt bag positionerne? Betragtes fx samfundet grundlæggende som konfliktfyldt eller harmonisk, mennesket som et grundlæggende egoistisk eller socialt væsen og betragtes den historiske udvikling med fremtidsoptimisme eller pessimisme?

6. Vurdere og tage stilling
Hvor overbevisende synes jeg selv, at de forskellige positioner er begrundet med argumentation og dokumentation? Hvordan stiller jeg mig selv til de grundantagelser, der ligger bag positionerne? Kan jeg selv tage stilling, eller er jeg fortsat i vildrede?

Ved at rejse diskussioner af vigtige spørgsmål i samfundsfagsundervisningen og give eleverne muligheder for systematisk at analysere sådanne diskussioner opnår eleverne erfaring med og mulighed for at tage stilling. Hvis vi gør det med passende finfølelse og uden at afkræve dem en personlig stillingtagen, krænker vi ikke deres urørlighedszone.

Følg med på

FALIHOS facebook

Følg debatten om historie- og samfundsfaget på:

http://www.folkeskolen.dk/blogs/falihos/